

LEPENAC I NJEGOVE PRITOKE

Po svojim prirodnim lepotama Šara planina je nadaleko poznata. Na svojim plećima ona nosi mnogobrojne planinske suvati sa kojih vredni čobani napasaju svoje stado. I šume su bogate divljači, ali biser ove planine su njeni mnogobrojni potoci i reke koji izviru iz kamenitih uvala i kroz kamenito i stenovito korito hitaju u doline ka Vardaru i Belom Drimu. O njihovoj lepoti i bogatstvu je malo pisano pa su one malo poznate. Upoznaćemo vas sa Lepencem i njegovim pritokama koje su za ribara najlepše i najinteresatnije.

Kaluđerska reka ispod sela Štrpce

Foto: Ristić

Lepenac nastaje od sastava Čerenačke i Tisove reke u planinskom masivu Šare na visini od 1119 m između visova Ošljak i Kodža-Balkan. U svom gornjem toku teče u pravcu istoka sve do iznad mesta Jažince sa padom od 33,16%. Dno mu je kamenito a širina korita reke nije veća od tri do četiri metra. Od Jažinaca skreće ka severoistoku gde usput prima sa leve i desne strane mnoge pritoke od kojih su najvažnije: desne: Suva reka, Blateštica, Muršička reka i Kaluđerska reka, a leve: Sotački potok, Iljevački potok, Vrbeštica i najveća Nerodimka. Od Jažinaca pa sve do Broda provlači se kroz čas manje ili više nagnutu planinsku uvalu koja se kod Broda sasvim zatvara i koju je Lepenac silinom svojih voda probio ostavljajući u svome koritu ogromne blokove stena preko kojih se propinje kovitla i oburvava. Pri izlazu iz klisure širinom od 16 do 17 metara i brzinom od 2 metra u sekundi skreće na jugoistok i ovaj pravac zadržava sve do svoga ušća u Vardar provlačeći se još jednom odmah ispod mesta Kačanika kroz duboku Kačaničku klisuru. Ukupna dužina reke iznosi 68 km, a kroz teritoriju Kosmeta protiče najvećim svojim delom — 47 km. Duž njegovih obala postoje mnoga ljudska naselja od kojih su najvažnija: rud-

nik Brezovica, selo Štrpce, Kačanik i Djen. Janковиć.

U ihtiološkom pogledu riblju populaciju Lepenca, kako je to na osnovu svojih istraživanja utvrdio Zavod za ribarstvo NR Srbije, čine šest vrsta riba podeljenih u dva ribolovna područja: pastrmsko i mremsko. Naročito je bogato potočnom pastrmkom područje od sela Štrpce pa uzvodno gde i gustina riblje populacije relativno zadovoljava. Sasvim je drugi slučaj sa nizvodnim delom koji je siromašan. Uzrok ovakvome stanju u nizvodnome delu leži u tome što je kamenom branom podignutom kod sela Štrpce onemogućeno pastrmki iz donjeg toka da izade na izvorni deo reke na inrest. Riblju populaciju mremskog područja, koje se proteže od mesta Doganovića pa do ušća u dužini od 38 km čine sledeće vrste riba: klen — *Leuciscus cephalus albus* L., ukljeva — *Alburnus alburnus alborella* Filippi, pliska — *Alburnoides bipunctatus* Bloch, potočna mrena — *Barbus meridionalis* Petenyi H. i krkuša — *Gobio gobio* L. Uočeno je da su ekonomski važnije vrste riba tj. klen i potočna mrena relativno dobro zastupljene u ukupnoj ribljoj populaciji ali je i konstatovano da je procentualno najviše zastupljena bezvredna pliska.

Iz analiza organske produkcije biómase faune dna takođe na osnovu istraživanja Zavoda ustanovljeno je da glavnu komponentu faune dna pastrmskog područja čine larve: Ephemerida, Perlida i Trichoptera dok je učešće pretstavnik grupa Chironomida, Heleida, Nematoda, Coleoptera i larva ostalih Diptera vrlo slabo. Larve Ephemerida čine vodeću formu i u fauni dna mremskog područja. Takođe je konstatovano da je letnja produkcija naselja dna pastrmskog područja vidno bogatija od organske produkcije mremskog područja, što pokazuje i činjenica da je gustina ribljeg naselja veća u pastrmskom području nego u mremskom.

Ono što ovu reku čini bogatom i privlačnom u sportsko ribarskom pogledu to su njene brojne pritoke od kojih su najvažnije kao pastrmske vode: Čerenačka reka, Tisova reka, Suva reka, Blateštica, Muršička reka i Kaluđerska reka, a od mremskog područja: Nerodimka.

Čerenačka reka. Desna je sastavnica koja u zajednici sa Tisovom rekam gradi Lepenac. Izvire iz snažnog vrela pod planinskim grebenom Ošljak na nadmorskoj visini od 1860 metara u šumovitom predelu zvanom Virovi. Svom dužinom koja nije veća od 4,5 km protiče kroz vrlo živopisne krajeve u divljem predelu Šare. U svom uskom i stenovitom koritu gradi vrlo lepe vodopade preko kojih se preliva i pada razbijajući se u hiljadama kapljica. Širina reke ni pri njenom ušću ne prelazi 2 metra a dubina 25 sm. Donji tok njen naseljen je potoč-

nom pastrmkom i to uglavnom mlađih uzrastnih klasa. U biološkom pogledu letnja produkcija faune dna ove reke je relativno velika, o tome najbolje svedoči 5799 organizama na 1 m² i 223,4 kg/ha kako su to utvrdila istraživanja Zavoda za ribarstvo NRS. U poređenju sa ostalim pastrmskim vodama na teritoriji Kosova i Metohije ova reka spada u najproduktivnije tekućice ovoga tipa. Kvantitativno dominiraju grupe Ephemerida i Gammarida.

Tisova reka. Leva je sastavnica od koje nastaje Lepenac. Izvire pod planinskim grebenom Kodža-Balkana iz mnogobrojnih izvora koji se preko malih potocića u nju ulivaju. Sa nadmorske visine od 1600 m gde joj je izvorni deo pada niz strme i šumovite padine grebena Kodža-Balkan. Ukupna njena dužina iznosi 4 km a pastrmkom je nastanjena u dužini od 2,5 km. I ovde a to je slučaj i kod ostalih reka pritoka Lepenca uglavnom su zastupljene mlađe uzrasne klase, što je posledica ranijeg neracionalnog gazdovanja kome se stalo na put efikasnijom zaštitom od pre dve godine. Glavna komponenta faune dna ističe se takođe grupa Ephemerida, koje svojim brojnim i težinskim vrednostima daleko premašuju sve ostale grupe. Predstavnici Gammarida su zastupljeni sa svega 83 individue na m². Po svojoj letnjoj produkciji naselja dna ova reka se može ubrajati u grupu voda srednje produkcione moći.

Suva reka je desna pritoka Lepenca i u njega se uliva na 600 m niže sela Jažince. Izvire iz Jažinačkog jezera uklještenog u kamenitoj klisuri na visini od 2.100 m. Ono što je veoma važno i što karakteriše ovu reku jeste mnoštvo potoka koji se u nju ulivaju i dovode joj vodu sa grebenja Popovo prase, Pavlov kom, Dovodenica, Orman i Careve livade. Kada usled suša ovi potoci presahnu Suva reka svede svoje korito na minimum i u veoma tankom sloju teče u Lepenac. Zbog ove njene tako izrazite oscilacije narod je naziva Suvom rekom. Ukupna njena dužina iznosi 8 km. Kroz čitavi tok njeno dno je kamenito, a kako je i samo zemljište u njenom slivu takođe kamenito ova reka je idealno prirodno mrestilište za pastrmku, jer ne postoji opasnost od zamuljavanja. Sudeći po srednjoj gustini populacije faune dna koja iznosi 1.800 ind/m² i njenim težinskim vrednostima ova reka se može ubrojiti u pastrmske vode srednje produktivnosti.

Blateštica je takođe desna pritoka Lepenca i u njega se uliva ispod sela Jažince. Izvire iz malog jezera koje leži u kamenitim planinskim predelima Šare ispod čota Jezerska na nadmorskoj visini od 2.280 m. Obale ove reke su samo u donjem toku obrasle tu i tamo retkom bukovom šumom između kojih su se rasprostrli planinski pašnjaci. Sa istih visova iz izvora ističu i druge dve reke, desne pritoke Lepenca a to su **Muršička reka** i **Kaluđerska reka**. One protiču kroz iste predele s tom razlikom što je okolina Kaluđerske reke više obrasla šumom. Sve tri su naseljene pastrmkom a najviše Kaluđerska reka. U pogledu organske produkcije najboljatija je Muršička reka dok su druge dve a naročito Blateštica vrlo siromašne.

Ispitivanjem hemijskog sastava voda Lepenca

i njegovih pritoka ustanovljeno je da sve ove vode spadaju u red mekih voda siromašnih u mineralnim solima. pH vrednost im se kreće u optimalnim granicama između 7,5 do 8. Najviše slobodnog kiseonika ima u Suvoj reci 12,5 mg/l a najmanje u mrenskom području Lepenca 10,4 mg/l. Temperature vode variraju u zavisnosti od visine, te su najniže u Tisovoj, Čerenačkoj i Suvoj reci — 9,8°C a najviše u mrenskom području Lepenca kod mesta Kačanik — 18,8°C. Sve ove vode do danas nisu još zagađene otpadnim vodama industrije, izuzetak čini u manjoj meri Kaluđerska reka u kojoj od pilotine, koju tamošnje pilane bacaju u vodu, dolazi do razlaganja tanina. Iz sveg izloženog se jasno vidi da u hemijskom pogledu ove vode potpuno odgovaraju ribljoj populaciji koja ih nastanjava.

Nažalost pored napred pobrojanih voda Lepenac ima još mnogo pritoka naročito sa njegove leve strane, no nažalost danas njih više ne naseljava pastrmka pošto su nakon uništavanja šuma pretvorene u prave bujice u kojima više nema uslova za

Reka Lepenac kod sela Brod

život riba. I Nerodimka iako po hidrografskom značaju najvažnija i najveća u ribarskom pogledu nema vrednosti jer je naseljena u manjoj meri ekonomski bezvrednim vrstama riba.

U cilju unapređenja ribarstva u ovim ribolovnim vodama potrebno je pored svestrane zaštite riba u njima podići još i objekte koji će služiti unapređenju, a oni su po predlogu Zavoda za ribarstvo NRS sledeći:

1. Pastrmsko mrestilište kapaciteta do 500.000 komada oplodene ikre godišnje, sa lokacijom bivše stanbene zgrade rudnika Brezovice koja se nalazi pored samoga ušća Muršičke reke i koje bi služilo za proizvodnju pastrmke za poribljavanje svih voda sliva Lepenca.

2. Kako postoje idealni uslovi za izgradnju veštačkog ribnjaka za gajenje pastrmke ispod ušća

Kaluđerske reke kod sela Štrpce podići ovaj ribnjak i koristiti ga u privredne svrhe. Površina njegova iznosila bi nešto preko jednoga hektara.

3. Na mestu gde je biološka celina prekinuta, tj. na kamenoj brani ispod sela Štrpce izgraditi

riblju stazu ili branu ukloniti jer i onako danas gotovo ničemu ne služi.

Nakon ostvarenih svih ovih mera možemo očekivati i dobre rezultate u razvoju ribarskog turizma u ovome kraju.

K. Apostolski, Zavod za ribarstvo NR Makedonije, Skopje

Rad Zavoda za ribarstvo NR Makedonije

Prirodna vodna bogatstva u Narodnoj republici Makedoniji od davnine pa sve do današnjih dana, pružala su znatne mogućnosti za razvitak ribarske delatnosti. Ribarstvo kao privredna grana relativno se je dosta dobro razvilo i zauzima dostojan udio u nacionalnom dohotku Makedonije. Najznačajniji objekti privrednog ribolova u Makedoniji su velika jezera Ohridsko i Prespansko, ribom bogato Dojransko Jezero te poplavno područje Crne Reke na području Pelagonije u okolini Bitola. Ukupna proizvodnja ovih ribolovnih voda iznosi oko 1.200 tona ribe godišnje. Razume se, da ne treba potceniti ni ribolovne vode sportskog karaktera. Među ove, pored reka i potoka ubraja se i novo podignuta veštačka akumulacija Mavrovo Jezero, za koje se po svim dosadašnjim indikacijama može zaključiti, da će biti izvrstan sportski ribolovni objekat.

I pored ovakovog značaja za ribarstvo, sve vode Makedonije bile su relativno slabo proučene. Jedino je na Ohridu u okviru tamošnjeg Hidrobiolo-

škog zavoda nešto više rađeno, ali za samo ribarstvo, kako Ohridskog Jezera tako i ostalih voda, to je nedovoljno.

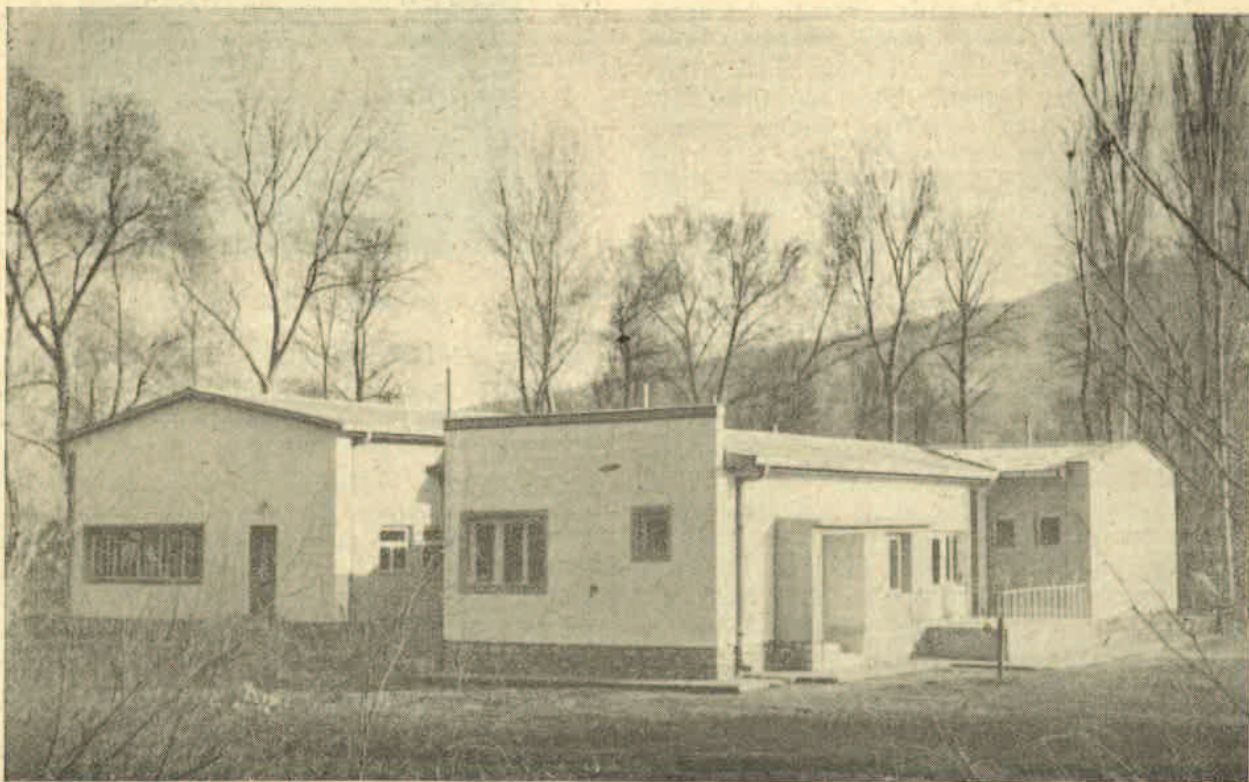
Imajući u vidu velik značaj ribarstva, kako danas tako i u budućnosti, Vlada Narodne republike Makedonije pristupila je 1951. god. formiranju jednog naučnog centra za ribarstvo. U tu svrhu osnovana je u Skopju Ribarska stanica, koja je kasnije prerasla u Zavod za ribarstvo NR Makedonije.

ZADACI ZAVODA

Cilj ove ustanove sastoji se prvenstveno u tome, da radi na unapređenju ribarstva i povećanju ribarske proizvodnje. Taj cilj ima postići primenom ribarske nauke i naučnim metodama proverenih rezultata, bilo vlastitih opita, bilo pak usvojenih i prenešenih od drugih zemalja i ustanova.

S time u vezi, osnovni zadaci Zavoda jesu:

a) Ribarsko-biološka ispitivanja svih ribolovnih voda u Narodnoj republici Makedoniji;

Zgrada Zavoda